

ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК ПРОБЛЕМА ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Визнання прав людей з інвалідністю в суспільстві є показником його високого рівня розвитку. На сучасному етапі в Україні відбувається багато процесів, які вказують на те, що українці почали «повертатись обличчям» до людей з порушеннями психофізичного розвитку, визнавати та стверджувати їх права. Найяскравішою ознакою цього є реформи, які відбуваються в освіті, а саме, введення інклюзивної освіти, основною ідеєю якої є інтегрування дітей з особливими потребами у суспільство.

І хоча «інклюзія» не є докорінно новим явищем для нашої країни, на шляху її ефективного запровадження існує багато труднощів та перешкод. Перш за все йдеться про професійну, особистісну та психологічну підготовку педагогів до навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку. На сьогоднішній день ця проблема стоїть досить гостро і потребує розробки науково та практично обґрунтованих шляхів її вирішення. Мета статті полягає у аналізі наукових підходів стосовно поняття «готовність педагога» до роботи з дітьми з особливими потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасність ставить гостре завдання перед вищою освітою – виховати творчого вчителя, який зможе працювати у напрямку особистісно-орієнтованого підходу до учнів. На думку багатьох дослідників (С. Подмазін, І. Якіманська, В. Бочелюк та ін.), це потребує від вчителя самопізнання, коригування ставлення до себе та інших, розвитку потреб і здібностей саморозвитку.

Проблема професійної готовності вчителя не втрачає своєї актуальності як предмет вивчення в педагогіці і психології з 80-х років минулого століття. Починаючи з досліджень педагогічної діяльності вчителя К. Дурай-Новакової, О. Мороза, О. Проскури, В. Щербіни та інших, сучасні наукові доробки в педагогіці стосуються факторів і умов, що надають можливість розвитку вчителя, а в психології – зв'язку між станом готовності і діяльністю, як зазначали В. Бочелюк та А. Турубарова [2].

Одним із регуляційних механізмів поведінки людини та її діяльності виступає феномен готовності особистості (Д. Кац, О.Ф. Лазурський, В. Ядов). Вчені виділяють наступні прояви готовності вчителя до професійної діяльності: позитивне ставлення до праці вчителя, певний рівень оволодіння педагогічними знаннями, вміннями та навичками, самостійність у розв'язанні професійних завдань, розвиток педагогічних здібностей, наявність професійно-педагогічної спрямованості особистості, моральні риси особистості (А. Линенко).

Як доводили В. Бочелюк та А. Турубарова [2], зниження продуктивності діяльності вчителя може залежати від наявності у нього негативних смислових установок у ставленні до важливих професійних сфер та спрямованості. Вчені, взявши за основу наукові доробки Д. Узнадзе, О. Асмолова, Ф. Бассіна, визначили смислову настанову як внутрішній механізм регуляції діяльності, що відбувається та забезпечує її відповідність з мотивом. Дослідники визначили наступну структуру смислових настанов: інформаційний (погляди людини на світ і образ власних прагнень), емоційно-оцінний (антипатії та симпатії відносно значущих об'єктів), поведінковий (готовність діяти певним чином відносно об'єкта, що має особистий сенс) компоненти [2].

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі суспільство «прийшло» до визнання та ствердження права осіб з порушеннями психофізичного розвитку на повноцінну участь у суспільному житті і намагається усвідомити необхідність створення умов для повноцінної реалізації цього права. Одним із проявів повноцінної участі у житті суспільства дітей з особливими потребами є можливість отримувати освіту, яка гарантується нашою

Конституцією та Законом про освіту. Процес впровадження інклюзії в освітню систему відбувається з певними проблемами, і однією з багатьох причин такої ситуації є неготовність вчителів до роботи з дітьми з особливими потребами.

Г.О.Сіліна, окреслюючи проблеми підготовки педагогів до роботи в інклюзивному навчальному закладі, навела результати досліджень В.Гудоніс, М.Баркаускайте, які виявили, що успіх інтеграції понад усе залежить від ставлення педагогів і батьків до дітей із спеціальними освітніми потребами. Вона вказала на той факт, що розумовий, емоційний і соціальний розвиток дітей з психофізичними вадами безпосередньо залежить від позитивного ставлення до них, їх розуміння і прийняття вчителями, батьками й здоровими дітьми. Таким чином, ключовим аспектом успішного впровадження інклюзивної освіти є формування готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзії [6].

Дослідники С. Альохіна, М. Алексєєва, Є. Агафонова визначають два показники готовності вчителя до діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами: 1) психологічна готовність (емоційне прийняття дітей з різними типами порушень у розвитку (прийняття – відторгнення), готовність залучати їх до діяльності на занятті, задоволеність власною педагогічною діяльністю; 2) професійна готовність (інформаційна готовність, володіння педагогічними технологіями, знання основ психології та корекційної педагогіки, знання індивідуальних відмінностей дитини, готовність вчителя моделювати заняття та використовувати варіативність в освітньому процесі, знання індивідуальних особливостей дітей із різними порушеннями розвитку, готовність до професійної взаємодії та навчання) [1].

І.І.Демченко, дослідивши готовність майбутнього вчителя до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти виокремила два підходи у розумінні цього поняття: функціональний (готовність як психологічний стан, що зумовлює якісне виконання функцій професійної діяльності) та особистісний (готовність як цілісне особистісне утворення, що поєднує в собі індивідуальні риси інклюзивно-освітньої діяльності). При цьому досить важливого значення

вона надавала теоретичному аспекту підготовки фахівця, що є передумовою професійного успіху фахівця [4].

Л.М.Коврігіна, вивчаючи педагогічні умови формування психологічної та професійної готовності вчителя до діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами, визначила, що важливими умовами є психолого-рефлексивна спрямованість навчання; мотивація до діяльності з дитячим колективом в інклюзивному класі та наявність позитивних емоційних стимулів, занурення вчителів в активну інноваційну діяльність. Ключову роль вчена відводить позитивному емоційному настрою у вчителів, визначенню вмотивованості, елементам заохочення, наданню та використанню допомоги, підтримці адміністрації закладу, прагненню до творчості. Також дослідниця простежила залежність від стану та розвитку в педагогів емоційної сфери, наявності емпатійного ставлення до інших людей [5].

К.Гудзь, проаналізувавши зацікавленість учителів до інклюзивної діяльності визначила, що більшість, серед найнеобхідніших умов успішної реалізації інклюзивної освіти, на першому місці відзначили матеріальну забезпеченість та якісне підвищення кваліфікації асистентів та вчителів. Крім того, значна частина респондентів вважає, що сучасна школа не готова до створення інклюзивних класів через відсутність мотивації та необхідного досвіду. Хоча позитивний момент явища інклюзії для учня з особливими потребами опитані вбачають у розвитку комунікативних здібностей, а для учнів з типовим рівнем розвитку – у вихованні толерантності, милосердя, повазі до інших. Загалом явище готовності до роботи з дітьми з особливими потребами вона окреслила як комплекс гармонійно-взаємодіючих і взаємодоповнюючих психологічних і професійних якостей, що дозволяють здійснювати педагогічну діяльність на високому мотиваційно-ціннісному рівні і організувати навчально-виховний процес з школярами із урахуванням вимог інклюзивної освіти [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Таким чином, готовність педагога до інклюзивного навчання є складною інтегральною якістю, яка включає як професійні знання та вміння, так і особистісну готовність. Вона також залежить від розвитку емоційної сфери педагога та ціннісного ставлення до дітей з особливими потребами, рівня мотивації до педагогічної діяльності взагалі і з такими дітьми зокрема.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці ефективних напрямів розвитку готовності педагога до роботи з дітьми з особливими потребами.

Література

1. Алехина С. В. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании / С. В. Алехина, М. Н. Алексеева, Е. Л. Агафонова // Психологическая наука и образование. – 2011. – № 1. – С. 83–91.
2. Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями : Навчальний посібник / В.Й. Бочелюк, А.В. Турубарова // К. : Центр учбової літератури, 2011. – 264 с.
3. Гудзь К. Готовність педагога до роботи в умовах інклюзивної освіти / Катерина Гудзь // Педагогічний часопис Волині. Розділ III. Актуальні питання теорії і практики спеціальної освіти та соціальної роботи. – №1(8). – 2018. Електронне джерело. – Режим доступу: <file:///C:/Users/user/Desktop/готовність%20вчителя/Гудзь-128-133.pdf>
4. Демченко І. І. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти : автореф. дис. ... д. пед. наук : 13.00.04; 13.00.03. Умань, 2016. 46 с. 3, с. 21–22].
5. Коврігіна Л.М. Формування готовності вчителя до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання / Лілія

Михайлівна Коврігіна // Освіта та розвиток обдарованої особистості № 11 (66)
/11/2017. – с.10-16

6. Сіліна Г.О. Проблеми підготовки педагогічних працівників до роботи в інклюзивному навчальному закладі. / Г.О.Сіліна // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Формування готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання» (27-31.10.2014 р.). Електронне джерело. – Режим доступу: <http://roippo.org.ua/activities/research/conferenc.php/376/>